

Självständigt arbete i Krigsvetenskap (15 hp)

Författare:		Program/Kurs:
Kd Hannes Johansson		SA VT2012
Handledare:		11716 ord, 32 sidor
Bertil Wennerholm		
<p>Flygförbudszoner i internationella fredsinsatser <i>Definitioner, framgångsfaktorer, risker och Sveriges förmåga att delta.</i></p>		
<p>Sammanfattning:</p> <p>Denna uppsats behandlar flygförbudszoner inom ramen för internationella fredsinsatser och för att förklara konceptet presenteras relaterade definitioner. Framgångsfaktorer, risker samt flygförbudszonens mål och syften läggs fram och används därefter för att bedöma den svenska förmågan att delta i upprättandet och upprätthållandet av en flygförbudszon. Då luftöverlägsenhet är av stor vikt för operationer involverande upprättandet av en flygförbudszon presenteras John A. Wardens syn på luftöverlägsenhet för att bedöma om hans teorier är tillämpningsbara i detta sammanhang.</p> <p>Analysen av den svenska förmågan berör svensk doktrin, kravspecifikationerna för ett exempelförband, erfarenhetsrapporterna från deltagandet i insatsen över Libyen 2011 och den säkerhetspolitiska debatten kring beslutet att delta. Slutsatsen är att den svenska doktrinen återger en bred variation av uppdragstyper som kan komma till nytta i samband med en flygförbudszon, men flygförbudszonen som koncept omnämns inte. Det finns en stark vilja politiskt i Sverige att ställa upp i fredsinsatser ledda eller auktoriserade av FN, men oenigheten om vilka slags uppdrag de svenska flygplanen ska bidra till begränsar förmågan att delta fullt ut i operationer även om tillräckliga resurser och kompetens finns tillgå.</p>		
<p>Nyckelord: Flygförbudszoner, EAW, fredsinsatser, luftöverlägsenhet, luftherravälde</p>		

Abstract:

This paper deals with no-fly zones in the context of international peace support operations and presents related definitions in order to explain the concept. Success factors, risks and the goals and purposes of the no-fly zone are laid out and used to appraise the Swedish capability to take part in establishing and maintaining a no-fly zone. Since air superiority is important for operations involving the establishment of a no-fly zone, John A. Warden's view of air superiority is presented and the applicability of his theories in this context is assessed.

The Swedish capability is analysed from the perspectives of Swedish doctrine, the requirement specifications of a sample unit, field reports on the lessons from participating in the operation over Libya in 2011 and the political debate regarding the decision to take part. It is concluded that the Swedish doctrine describes a wide variety of mission types that could be useful in the context of a no-fly zone, though there is no mention of no-fly zones. There is a strong political will and dedication to participating in UN-led and authorised peace support operations, but the disagreements regarding the mission types Swedish aircraft should be involved in hampers the capability to participate fully in operations even if there are enough resources and expertise.

Key Words: No-fly zones, EAW, peace support operations, air superiority, air supremacy

Innehåll

1.	Inledning.....	1
1.1.	Problemformulering.....	1
1.2.	Syfte.....	1
1.3.	Frågeställningar	1
1.4.	Avgränsningar	1
1.5.	Källor.....	2
1.6.	Tidigare forskning och studier.....	2
1.7.	Källkritik.....	3
1.8.	Disposition.....	3
2.	Metod	4
3.	Teori	4
3.1.	Hur en flygförbudszon definieras	4
3.2.	Tre typer av flygförbudszoner	5
3.3.	Framgångsfaktorer och risker.....	6
3.4.	Legitimitet	9
3.5.	Luftöverlägsenhet.....	11
4.	Analys.....	12
4.1.	Svenska flygvapnet.....	13
4.2.	Politisk vilja.....	20
5.	Sammanfattning	22
5.1.	Slutsatser.....	22
5.2.	Validitet och reliabilitet.....	24
5.3.	Förslag till fortsatt forskning	24
5.4.	Författarens avslutande kommentarer	25
	Referenser.....	26
	Internet	26

1. Inledning

”Luftöverlägsenhet är en nödvändighet”. Så inleder John A. Warden första kapitlet i sin bok om luftkriget.¹ Denna syn har format modern krigföring och operativ planering så till vida att det numera är i stort sett otänkbart att genomföra någon form av uppdrag i ett område där motståndaren behärskar luften. Då det ursprungliga sammanhanget för detta resonemang må ha varit de konventionella krigen kom konceptet att se en ny typ av användande i samband med humanitära insatser under 90-talet. Flygförbudszoner har använts över Irak, Bosnien-Hercegovina och senare Libyen med huvudsyftet att skydda civilbefolkningen som alternativ eller komplement till markstyrkor. Sveriges involvering i det sista fallet gör frågan än mer intressant som ämne för en uppsats.

1.1. Problemformulering

Flygförbudszonen som verktyg i internationella insatser har i dagsläget endast nyttjats vid ett fåtal tillfällen. Dessa operationer har dessutom varierat vad gäller omfattning och bakomliggande politiska drivkrafter och begränsningar. Deltagande länder har ställt upp med olika funktioner och plattformar och deras deltagande har formats efter varje nations enskilda politiska vilja och tolkning av de mandat som reglerar insatsen. Den stora variation med vilken flygförbudszoner har applicerats väcker frågan om det finns någon slags standardförfarande eller grundtanke. Vad kan man hoppas att uppnå genom upprättandet och upprätthållandet av en flygförbudszon? Vad behövs för att målsättningarna med flygförbudszonen skall kunna realiseras? Kan tidigare teorier kring kontroll av luftrummet, såsom Wardens, tillämpas på flygförbudszoner? Vad kan Sverige bidra med vid upprättandet av en flygförbudszon i samarbete med andra länder?

1.2. Syfte

Flygförbudszonen som begrepp är förhållandevis ny inom luftmaktsteorin. Från ett svenskt perspektiv är det först i och med deltagandet i Libyen-insatsen 2011 som ämnet blivit av större intresse. Förhoppningen är att med denna uppsats utifrån tidigare forskning reda ut en del begrepp och presentera lärdomar från tidigare flygförbudszonsoperationer samt bedöma vad ett svenskt bidrag till en framtida insats skulle kunna åstadkomma.

1.3. Frågeställningar

De frågor som ska besvaras genom uppsatsen är som följer:

1. Hur definieras en flygförbudszon?
 - a. Vilka mål och syften kan finnas för upprättandet av en flygförbudszon?
 - b. Vad krävs i form av resurser och auktorisering/mandat?
2. Är Wardens teorier om luftöverlägsenhet tillämpningsbara på flygförbudszoner?
3. Vilka förutsättningar finns för ett svenskt deltagande i en flygförbudszon?

1.4. Avgränsningar

Detta arbete berör främst flygförbudszoner inom ramen för internationella fredsinsatser. Begränsningar av flygtrafiken till exempel i samband med politiska evenemang undersöks inte.

¹ John A. Warden III, *The Air Campaign* (1988), National Defense University Press, Washington D.C., s. 13.

Av flera anledningar begränsas undersökningen till att endast använda öppna publikationer och källor. Intervjuer med personal och chefer från Libyeninsatsen skulle ge den närmaste bilden av den faktiska förmåga Sverige besitter, men av arbeteekonomiska skäl kommer uppsatsen istället inrikta sig på en mer teoretisk infallsvinkel.

Svenska Lessons Learned från Libyeninsatsen uteslutes av den anledning att stora delar av innehållet är hemligt, istället används erfarenhetsrapporterna som återges i Försvaretsmaktens Årsredovisning för 2011 då dessa begränsar sig till lärdomar som inte är belagda med sekretess.²

1.5. Källor

Publikationer och resultat från tidigare undersökningar nyttjas tillsammans med facklitteratur som teoretisk grund för uppsatsen. Till dessa hör bl.a. en uppsats publicerad i *Journal of Strategic Studies* och en undersökning genomförd på beställning från amerikanska kongressen.

FN-stadgan och Säkerhetsrådets resolutioner bidrar med folkrättslig bakgrund till de fredsinsatser som inbegripit nyttjandet av flygförbudszoner. I dessa källor återfinns de beslut som insatserna vilat på samt deras mandat.

Wardens bok *The Air Campaign: Planning for Combat* ger inblick i begreppet luftöverlägsenhet.

För det svenska perspektivet används öppna handlingar från Försvaretsmakten och Sveriges riksdag och regering. Av särskilt intresse är kravspecifikationerna på de förband som kan tänkas delta i upprättandet av en flygförbudszon. Expeditionary Air Wing (EAW) ur Nordic Battle Group (NBG) 11 skickades att driva insatsen i Libyen 2011 och deras *concept of operations* (CONOPS), som innehåller kravspecifikationer vilka beskriver vad de olika ingående enheterna förväntas klara av, kan ge en bild av de resurser som ett svenskt förband kan tänkas ta med till en liknande internationell insats. Erfarenhetsrapporterna från Libyen är också av stort värde eftersom de utgör den enda redogörelsen för en svensk flygvapeninsats i internationell miljö i modern tid. Vare sig svenskt stridsflyg deltog i alla aspekter av operationen eller inte ger erfarenhetsrapporterna lärdomar som kan jämföras med de från andra nationer.

När det gäller en analys av flygvapnet går det inte att undvika *Doktrin för luftoperationer*. Doktrinen beskriver koncept och uppdragstyper som ingår i flygvapnets verksamhet. I hur stor utsträckning dessa är tillämpningsbara i samband med en flygförbudszon är av intresse för denna uppsats.

1.6. Tidigare forskning och studier

Det faktum att forskningsområdet är relativt ungt medför att det inte finns lika mycket tidigare forskning att luta sig mot som i andra kategorier av krigsvetenskapen.

En studie utförd av Alexander Benard och publicerad i *Journal of Strategic Studies* i Storbritannien beskriver flygförbudszoner utifrån observationer tagna från Irak och Bosnien-Hercegovina på 90-talet och fram till 2003. Benard beskriver olika sätt att nyttja flygstridskrafterna i flygförbudszonsoperationer för att uppnå olika mål och syften. Han belyser även en del risker och grundläggande förutsättningar som krävs för att en flygförbudszon skall kunna utnyttjas med goda resultat.³

² Försvaretsmakten, Årsredovisning 2011, s. 16.

<http://www.forsvarsmakten.se/upload/dokumentfiler/%C3%85rsredovisningar/%C3%85rsredovisning%202011/Huvuddokument%20%C3%85R%2011.pdf> - besökt 120502

³ Benard, A, "Lessons from Iraq and Bosnia on the Theory and Practice of No-fly Zones", *Journal of Strategic Studies* (Volume 27, Issue 3, sep 2004) s. 455-478

Benard, som har en juridisk utbildningsbakgrund, har under de senaste åren skrivit flera artiklar om politik och juridik i mellanöstern som publicerats i olika tidskrifter. Han har arbetat på Department of Defense, Hoover Institution och Washington Institute for Near East Policy och är nu verkställande direktör för Gryphon Partners, ett konsultföretag fokuserat på mellanöstern och Centralasien.⁴

I samband med insatsen över Libyen våren 2011 genomförde *Congressional Research Service* i USA en undersökning angående flygförbudszoner, detta på uppdrag av kongressen som var i behov av beslutsunderlag. Resultatet blev en text som belyser ett flertal viktiga punkter rörande strategisk och operativ planering. I texten beskrivs även det rättsliga perspektivet utifrån folkrätt och internationellt stöd för insatserna.⁵

1.7. Källkritik

De flesta källorna som behandlar flygförbudszoner och analyserar deras nyttjande har sina ursprung i USA eller Storbritannien. Detta beror helt enkelt på att dessa nationer har varit involverade i flest flygförbudszoner, och under mycket längre tidsperioder än andra länder. Att det råder en brist på källor från andra håll behöver dock inte betyda att de källor som finns är undermåliga eller inkorrekta. Såväl Benards uppsats som undersökningen från *Congressional Research Service* är båda skrivna i avsikt att vara objektiva analyser som kan användas som underlag för beslutsfattare.

Källor som använts för att påvisa den kritik som flygförbudszonerna fått motstå från massmedia är i kontrast till tidigare nämnda undersökningar tendentiösa och tydliga i sitt syfte att väcka debatt. Hänvisning till dessa källor har inte gjorts i argumenterande syfte utan för att ge en bild av de olika åsikter som existerar kring frågan om flygförbudszonernas legitimitet.

Kravspecifikationerna för svenska förband talar om vilka uppgifter som förbanden ska kunna klara av under omständigheter som faller inom planeringens ramar. Detta utesluter inte att ett insatt förband presterar över, eller under, förväntan. Förbanden kan dessutom förstärkas eller förändra sina tillvägagångssätt under pågående operation, om det bedöms nödvändigt. Kravspecifikationerna ger därför endast en konceptuell bild av exempelförbandets förmåga före insatsen. Då annat material innehåller hemlig information, eller innebär nyttjande av insamlingsmetoder som inte är förenliga med upplägget för detta arbete, får kravspecifikationerna kvarstå som primära källor för förbandens förmågor.

1.8. Disposition

Under rubriken teori kommer inledningsvis begrepp, definitioner, framgångsfaktorer samt olika militära, politiska och folkrättsliga förutsättningar som berör flygförbudszoner och deras användande att presenteras.

Stycket som följer efter detta beskriver Wardens teorier om luftöverlägsenhet för att undersöka relevansen av dessa i anknytning till en flygförbudszon.

Slutligen analyseras Sveriges möjligheter att delta i en internationell styrka för upprätthållandet av en flygförbudszon utifrån olika perspektiv.

Centrala begrepp förklaras efterhand som de presenteras i texten.

⁴ *Young Professionals in Foreign Policy*, <http://www.yfpf.org/alexander-benard> - besökt 120521

⁵ *Congressional Research Service, No-Fly Zones: Strategic, Operational, and Legal Considerations for Congress*, 2011, www.fas.org/sgp/crs/natsec/R41701.pdf - besökt 120402

2. Metod

Uppsatsen är indelad i två större delar, varav den första har som syfte att reda ut relaterade begrepp och presentera framgångsfaktorer och svårigheter vid upprätthållandet av en flygförbudszone. Den andra delen analyserar den svenska förmågan, och till viss del den politiska viljan, till deltagande i flygförbudszoner utifrån de teorier som beskrivits i den första delen.

En form av kvalitativ textanalys av öppna källor lämpar sig bäst för uppsatsens frågeställning. Frågeställningen kommer att besvaras genom en undersökning av tidigare forskning inom ämnet och en analys utifrån dessa inriktad på Sveriges resurser och hur de utnyttjas. Det första stycket i texten presenterar den tidigare forskningen och fyller syftet både som svar på den första frågan, att förklara definitioner och begrepp kring flygförbudszoner, och dessutom som teoretisk grund för analysen av den svenska förmågan.

3. Teori

Som alltid när en internationell insats med svensk militär övervägs blev det stor uppståndelse i media när svenska flygförband efterfrågades till flygförbudszonen över Libyen 2011. Flera nyhetskällor tog sig an uppgiften att förklara begreppet och vad det var för typ av operation Sverige skulle bli del av. Stycket som följer kommer att presentera centrala definitioner och framgångsfaktorer samt beskriva några olika sätt som flygförbudszoner kan tillämpas. Mycket är hämtat från Alexander Benards uppsats som publicerades i *Journal of Strategic Studies* 2004.

3.1. Hur en flygförbudszone definieras

Även i fredstid, utan förestående internationell kris, finns det många platser runtom i världen där flygtrafik är förbjuden eller kraftigt reglerad. I Sverige kallas dessa *restriktionsområden*⁶ och de upprättas av Transportstyrelsen för att undvika säkerhetsrisker i samband med särskild flygaktivitet, såsom större militära övningar, eller naturkatastrofer.⁷

Skillnaden mellan restriktionsområden och flygförbudszoner i samband med internationella insatser är den att flygförbudszonen upprättas i luftrummet över ett land och patrulleras av luftmakt från en eller flera andra nationer.⁸ Staten som normalt sett äger luftrummet i enlighet med självbestämmanderätten⁹ utsätts för kraftiga restriktioner på militär och civil luftfart.

Upprättandet av en flygförbudszone tjänar främst två syften. Det första är att förvägra motståndaren användandet av luftrummet inom ett särskilt område. Endast luftfartyg med särskilda tillstånd får passera igenom eller vistas inne i flygförbudszonen. Luftfartyg utan tillstånd avvisas av patrullerande jaktflyg, som beroende på gällande insatsregler kan ha tillstånd att öppna eld om avvisningen inte följs.¹⁰

Det andra syftet är att övervaka förflyttningar och positioneringen av motståndarens markförband inom eller runt flygförbudszonen. Hot som upptäcks kan bemötas antingen genom samarbete med egna markstyrkor eller med flygstridskrafternas egna resurser. Exakt i

⁶ Transportstyrelsens författningssamling 2012:6, s. 8,

<http://www.transportstyrelsen.se/publicdocuments/PDF592.pdf> - besökt 120415

⁷ Transportstyrelsen, "Inskränkning av eller förbud mot luftfart"

<http://www.transportstyrelsen.se/sv/Luftfart/Flygtrafiktjanst/Inskrankning-av-eller-forbud-mot-luftfart/> - besökt 120415

⁸ Benard, 2004, s. 455.

⁹ FN-stadgan, Kapitel I, Artikel 1.2, <http://www.fn.se/fn-info/om-fn/fn-stadgan/> - besökt 120415

¹⁰ Benard, 2004, s. 455.

hur stor utsträckning markmål involveras i själva flygförbudszonens upprätthållande varierar från fall till fall, så även möjligheterna att kombinera luft- och markstridskrafter. Typiska markmål är alla former av markbaserat luftförsvar som innebär ett hot mot egna flygningar.¹¹

Under vissa insatser har flygstridskrafternas del av operationen knutits närmare till förhållandena på marken och kategorierna för tillåtna mål utökats till att involvera de som utgör hot mot tredje part. I fredsbevarande insatser sker detta ofta i samverkan med en markstyrka insatt för att hålla parterna isär, men insatsen över Libyen 2011 var av ett annat slag. Säkerhetsrådets resolution¹² uppmanade deltagande nationer att med ”alla nödvändiga medel” skydda landets civila från regimens övergrepp. En begränsning gjordes dock när man samtidigt förbjöd nyttjandet av en markbaserad ockupationsstyrka på libysk mark. Termen ”flygförbudszon” kan av denna anledning vara något förvirrande, eftersom operationerna ofta inbegriper så mycket annat utöver att förhindra flygning.¹³

3.2. Tre typer av flygförbudszoner

Konflikter varierar i storlek och natur och de medel som en stat är beredd att tillgripa förändras också efter situationen. Utifrån grundtanken bakom flygförbudszonen som säkerhetspolitiskt redskap, det vill säga att begränsa nyttjandet av luftrummet, kan flera olika slags operationer ta form. Benard delar in dessa i tre huvudtyper och kallar dem *air cover*, *air occupation* och *air deterrent*. Det som följer är en beskrivning av huvuddragen i dessa tre operationstyper.

3.2.1. Air Cover

Handlingsfriheten som kommer av att inte behöva oroa sig för fientligt flyg inom operationsområdet kan vara avgörande för markstyrkornas framgång i en fredsinsats. Inom zonen kan eget flyg dessutom användas för spaning och luftunderstöd för att vidare underlätta för trupperna på marken. Förutom att skydda de egna styrkorna kan flygstridskrafterna användas för att upprätta säkra områden för icke-kombattanter. Att använda flyg tillsammans med markförband kräver noggrann samordning, inte minst när det gäller luftunderstöd, men om operationen koordineras väl så är den troligtvis det bästa alternativet i situationer med hög risk och där ingen enskild arena är tillräcklig för att uppnå målsättningarna.¹⁴

3.2.2. Air Occupation

I de fall då markstyrkor inte behövs eller inte finns tillgängliga kan flygförbudszonen vara ett alternativ till en fullskalig fredsinsats. Jämfört med att ha soldater på marken är risken oftast mindre samtidigt som flygstridskrafterna idag kan uppnå i stort sett samma resultat, åtminstone verkansmässigt, med precisionsvapen. Vilket som är att föredra utav en mark- eller luftockupation beror helt på vilka målsättningar som finns med operationen utöver bekämpningen av markmål. Om involvering på marken till exempel bedöms som något högst oönskat från lokalbefolkningens sida, och kan ge intrycket av att styrkorna är där för att stanna en längre tid, kan en luftockupation vara att föredra. Det finns situationer när flygstridskrafterna inte alls kan uppnå samma effekt som markförband, till exempel mot en gerillamotståndare i oländig terräng, men med tydligt definierade parter och överskådlig terräng finns det goda förutsättningar. För den här typen av operation krävs dock omfattande

¹¹ Benard, 2004, s. 455—456.

¹² Förenta Nationernas Säkerhetsråd, Resolution 1973, 2011, http://www.un.org/Docs/sc/unscl_resolutions11.htm - besökt 120515

¹³ Benard, 2004, s. 456.

¹⁴ Benard, 2004, s. 456—457.

resurser och flygningar i stort sett dygnet runt eftersom flygens närvaro är till för att snabbt kunna bemöta hot som uppstår i området.¹⁵

3.2.3. *Air Deterrent*

Användande av militär makt i avskräckande syfte förekommer inom säkerhetspolitiken, detta i förhoppningen att undvika att endera parten tar till våld genom rädslan för vedergällning. Det kan vara svårt att vara tillräckligt trovärdig utan fysisk trupp närvaro, men detta kräver enorma resurser för att täcka stora ytor, för att inte tala om de situationer då flera insatser pågår samtidigt i olika länder. Flygstridskrafterna kan uppnå goda resultat med mindre resurser, genom stridsflygens goda rörlighet och räckvidd, och dessutom med mindre risk för egna förluster.

En annan fördel är att de flygplan som befinner sig på patrullering i avskräckande syfte snabbt kan agera och fysiskt tvinga bort motståndaren om denne bestämmer sig för att tänja på gränserna och bryter förbudet. På detta sett minskas även riskerna associerade med en misslyckad avskräckning, det vill säga att motståndaren ändå väljer att angripa. En flygförbudszone med syfte att avskräcka gör bäst nytta i konflikter av lägre intensitet och bör inte kräva lika mycket flygverksamhet som i de två tidigare exemplen. Målet med operationen är att avråda motståndaren från att tillgripa våld och underlätta för en diplomatisk lösning.¹⁶

3.2.4. *Sammanfattning*

Skillnaderna mellan de tre ovanstående operationstyperna kan vara små vad gäller det faktiska utförandet, eftersom det i alla tre fallen handlar huvudsakligen om att förhindra en motståndare från att använda sina flygstridskrafter inom ett specifikt område. Patrullering av luftrummet med jaktflygplan utgör därför en stor del av verksamheten. *Air cover* skiljer sig markant från de övriga två i det hänseende att det förutom upprätthållandet av flygförbudszonen även pågår en insats på marken, varvid flygstridskrafterna även åläggs uppgiften att understödja markförbanden.

De största skillnaderna mellan de övriga två, *air occupation* och *air deterrent*, ligger i konfliktens intensitet och de mål som eftersträvas genom flygförbudszonens upprättande. *Air deterrent* bör användas vid lågintensitetskonflikter, helst innan faktiska strider brutit ut. En *air occupation* är lämplig när intensiteten tilltagit och de olika parterna är mer eller mindre tydligt definierade. Det flygs färre flygföretag om syftet är *air deterrent* jämfört med *air occupation*.

3.3. Framgångsfaktorer och risker

Studier av operationerna över Irak och Bosnien-Hercegovina under 90-talet och början av 2000-talet analyserar upprättandet och upprätthållandet av flygförbudszoner utifrån framgångsfaktorer och risker samt ekonomiska och politiska kostnader. Dessa analyser, och rekommendationerna som resulterar därav, är till större delen generella nog att vara till nytta för i stort sett vilken internationell aktör som helst, trots att de är skrivna från perspektivet av en militär stormakt.

Slutsatserna från dessa undersökningar presenteras i detta stycke. Syftet är inte att värdera eller bestrida dem utan att lägga fram som en grund för resten av uppsatsen.

3.3.1. *Risk och kostnad*

All flygning medför risker och risknivån ökar ytterligare över fientligt territorium. Förutom risken för beskjutning, som varierar från fall till fall, innebär omständigheterna att uppdragen

¹⁵ Benard, 2004, s. 457—458.

¹⁶ Benard, 2004, s. 458.

tenderar att bli monotona och uttröttande. Över Irak, en flygförbudszonsoperation med relativt låg intensitet, flögs dessutom över 30 000 flygningar per år. Denna mängd flygningar, ofta med flera veckor utan kontakt med motståndaren, gjorde det svårt för piloterna att behålla skärpan och det hände att piloter somnade och flög på autopilot in i områden där de inte borde vara.¹⁷

Ekonomiskt sett kan en flygförbudszon vara dyr att upprätthålla beroende på konflikternas intensitet och de typer av uppdrag som flygs. Kostnaderna kan vara särskilt höga om det inledningsvis är nödvändigt att utföra omfattande flygangrepp för att slå ut ett väl utbyggt markbaserat luftförsvar. Andra faktorer som påverkar kostnaderna för en operation är det geografiska läget, både terrängen och områdets storlek, operationens längd och om operationen utökas till att involvera mer aktiviteter och uppdragstyper än bara upprätthållandet av flygförbudszonen.¹⁸

Det är värt att nämna att även om de ekonomiska kostnaderna för att upprätthålla en flygförbudszon kan vara höga och uppgå till flera hundra miljoner amerikanska dollar årligen¹⁹ så är det jämfört med andra militära insatser relativt små summor. Amerikansk verksamhet i Afghanistan kostade under året 2011 122 miljarder dollar.²⁰ Deras bidragande till insatsen i Libyen beräknas i kontrast till detta inte ha kostat mer än 2 miljarder dollar.²¹ Kostnaden i resurser är däremot något som inte bör underskattas. Förmågor och enheter som är en bristvara kan bli uppbundna över en längre tid och därav inte vara tillgängliga om ett behov skulle uppstå någon annanstans.²²

En risk som uppdragats i samband med att flygförbudszoner har använts i avskräckande syfte, som beskrivs i stycket om *air deterrent* här ovan, är att de riskerar att slå knut på sig själva och fastna i ett slags status quo där det är svårt att dra sig ur de åtaganden som gjorts samtidigt som det inte finns någon rimlig chans att nå de satta målen. Benard argumenterar att en flygförbudszon kan lyckas med att avskräcka en diktatur från att nyttja militärt våld i ett område, men samtidigt bara lyckas med att hålla diktatorn instängd. Grunden till problemet åtgärdas inte och genom att flygförbudszonen redan finns på plats kan det vara svårt att bygga internationellt stöd för ett påtvingat avsättande eller avrustande av diktatorn.²³

3.3.2. Taktiska framgångsfaktorer

Nedanstående taktiska framgångsfaktorer är beroende av den faktiska situationen och influeras inte, nämnvärt, av den politiska viljan. Samtliga är hämtade ur Alexander Benards uppsats.²⁴

3.3.2.1 Luftherravälde är nödvändigt

Tydlig kontroll över luftrummet är en förutsättning för att över huvudtaget lyckas med att upprätthålla en flygförbudszon. Luftherravälde utgör skillnaden mellan att fritt kunna patrullera och genomföra sina uppdrag eller behöva kämpa vid varje flygning in i området.

¹⁷ Benard, 2004, s. 459.

¹⁸ Congressional Research Service, 2011, s. 10

¹⁹ Congressional Research Service, 2011, s. 12

²⁰ Cost of War, National Priorities Project, "Annual Costs of the War in Afghanistan"
<http://costofwar.com/publications/2011/annual-costs-war-afghanistan/> - besökt 120426

²¹ Berry, J, "Biden calls Libya a job well done"
<http://www.politifact.com/truth-o-meter/statements/2011/nov/03/joe-biden/biden-calls-libya-job-well-done/> - besökt 120426

²² Benard, 2004, s. 459.

²³ Benard, 2004, s. 460.

²⁴ Benard, 2004, s. 460—461.

Om motståndaren har ett starkt flygvapen och/eller ett effektivt markbaserat luftförsvar kan flygförbudszonens upprättande behöva föregås av en omfattande offensiv.

3.3.2.2 Fysiska och finansiella resurser för medellångt till långsiktigt engagemang

Deltagande nationer måste vara beredda på kostnaderna och den belastning det innebär att underhålla en väsentlig del av sina flygstridskrafter långt hemifrån under påfrestande förhållanden. Bränsle, slitage och många andra utgifter kan bli höga om insatsen drar ut på tiden. Insatsen över Libyen kan ses som ett exempel på en kort insats (mars-oktober 2011) i jämförelse med flygförbudszonerna över Irak som pågick desto längre (1991-2003).

3.3.2.3 Relativ tydlighet och en begränsad krigsskådeplats

Det finns omständigheter som begränsar flygstridskrafternas effektivitet och förmåga att influera händelser på marken. Terrängens beskaffenhet och motståndarens agerande är några sådana. Det är till exempel svårt att använda flyg mot gerillaförband i djup skog och djungel eller kraftigt kuperad terräng. En svårighet uppstår också om det saknas tydlighet och distinktion mellan stridande parter. Ju tydligare krigsskådeplatsen är desto framgångsrikare blir flygstridskrafterna i markdelen av operationen, något som är särskilt nödvändigt i en luftockupation (*air occupation*) som använder sig enbart av flyg. Förutom detta är det viktigt att området som flygförbudszonen ska täcka inte är alltför stort, eftersom detta gör det svårt för patrullering och spaning över hela ytan.

3.3.3. Strategiska framgångsfaktorer

Till skillnad från de taktiska framgångsfaktorer som omnämns ovan är följande strategiska framgångsfaktorer direkt påverkansbara av den politiska och militära ledningen. Dessa fem framgångsfaktorer lyfter fram vikten av noggrann planering, tydliga beslut och riktlinjer samt diplomatisk krishantering. Liksom de taktiska framgångsfaktorerna är dessa hämtade ur Benards uppsats.²⁵

3.3.3.1 Samtidig verksamhet som bidrar till lösande av krisen

Flygförbudszonen i sig är sällan tillräcklig för att uppnå de överliggande strategiska målen. Därför är det nödvändigt att det pågår annan verksamhet som syftar till att klara upp konflikten. Det kan vara militär verksamhet som på ett eller annat sätt besegrar motståndaren som därigenom upphör att utgöra ett hot. Det kan även vara diplomatiska förhandlingar som finner en lösning och ett slut på konflikten. I båda fallen upphör behovet av flygförbudszonen.

3.3.3.2 Regionalt stöd för flygförbudszonens upprätthållande

Det behövs baser inom närområdet och patrullerande flyg behöver ha tillstånd att nyttja luftrummet i och runt operationsområdet. För detta krävs stöd av kringligande nationer i regionen.

3.3.3.3 Tydliga befogenheter att bekämpa motståndaren

För att uppnå utsatta mål är det viktigt att flygförarna som upprätthåller flygförbudszonen, och soldaterna på marken i händelse av en mer omfattande fredsinsats, har tydliga direktiv (insatsregler el. rules of engagement) och tillåtelse bekämpa motståndaren om det skulle krävas. Om flygförbudszonen upprättas för att skydda ett område kan det till och med vara nödvändigt att i vissa fall tillåta bekämpning av styrkor utanför zonen som visar intentioner på

²⁵ Benard, 2004, s. 461—463.

att angripa. Att reagera efter överträdelsen begåtts kan vara för sent för att skydda området och de som sökt skydd inom det.

3.3.3.4 Korrekt bedömning av hotnivå och andra nationers engagemang

För att kunna välja rätt typ av insats krävs ett bedömande av konfliktens intensitet och hur villiga andra länder är att ställa sina resurser till förfogande för en koalitionsstyrka. Detta avgör vilken typ av flygförbudszonsoperation som är mest lämplig.

Vid särskilt högriskbetonade konflikter, där det råder pågående strider med otydliga aktörer och internationell opinion stödjer användandet av marktrupp, kan det vara lämpligt med en *air cover*-operation. Flygstridskrafterna kan inte på egen hand förväntas lösa situationen, men de kan ge välbehövligt stöd till markförbanden.

Om det däremot råder tydliga förhållanden på marken, parterna är distinkt separerade och av diverse anledningar är det inte önskvärt att sända in markstridskrafter. En *air occupation*-operation kan räcka för att stabilisera läget och förhindra övergrepp mot civilbefolkningen.

3.3.3.5 Tydligt syfte och tillvägagångsätt i händelse av avbrytande av insatsen

Det finns en risk att flygförbudszoner som upprättas i avskräckande syfte drar ut på tiden och begränsar alternativen för att hantera en regim. De som beslutar om flygförbudszonen måste ha tydliga målsättningar och en klar bild av vad flygförbudszonens roll är mot att uppnå målbilden. Förutom detta är det även viktigt att ha klart under vilka omständigheter flygförbudszonen ska upphöra, om det uppstår situationer där dess upprätthållande inte längre tjänar det överliggande syftet.

3.4. Legitimitet

Frågan om en insats legitimitet är relativt vanligt förekommande, då det allt som oftast handlar om att utländska soldater inkräktar på en suverän stats territorium. Särskilt operationerna över Irak mellan 1991 och 2003 har fått skarp kritik för att vara ”olagliga” och sakna mandat och folkrättslig grund.²⁶ Yttrande- och tryckfrihet går hand i hand med kritiserande av statsmakten, så det går nog inte att helt undslippa kritiken, då det alltid kommer att finnas delade åsikter. Det är däremot nyttigt att identifiera de handlingssätt som är internationellt erkända för att uppnå så hög legitimitet för insatsen som möjligt. Relevanta frågor för detta ändamål är vad som utgör formell auktorisering för upprättandet av en flygförbudszon, vad krigets lagar och folkrätten säger om nyttjandet av krigsmakt för denna typ av fredsinsatser och hur operationens legitimitet uppfattas utifrån dessa faktorer.

3.4.1. Auktorisering

Debatten och besluten som föranledde de tre övergripande flygförbudszonsoperationerna som har bedrivits sedan början av 90-talet (Irak, Bosnien-Hercegovina och Libyen) skilde sig åt på många punkter. Kanske viktigast, och mest iögonfallande, är att två av dem, de över Bosnien-Hercegovina och Libyen, utfördes på direkt efterfrågan och med mandat från FN:s Säkerhetsråd.²⁷ Flygförbudszonerna över norra och södra Irak stödde sig däremot på en resolution som inte explicit efterfrågade varken upprättandet av flygförbudszoner eller en långvarig insats.²⁸ Det har sedan debatterats om den tidigare utfärdade resolutionen som gav

²⁶ John Pilger, ”Labour Claims Its Actions Are Lawful While It Bombs Iraq, Starves Its People And Sells Arms To Corrupt States”, 2000, <http://www.johnpilger.com/articles/labour-claims-its-actions-are-lawful-while-it-bombs-iraq-starves-its-people-and-sells-arms-to-corrupt-states> - besökt 120427

²⁷ Förenta Nationernas Säkerhetsråd, Resolution 781 (1992), 816 (1993) och 1973 (2011)

²⁸ Förenta Nationernas Säkerhetsråd, Resolution 688 (1991)

mandatet för själva Gulfkriget även kunde tolkas för att innefatta flygförbudszonerna som följde efter kriget.²⁹ Detta är helt klart en känslig fråga, och den gör det än mer angeläget att undersöka de folkrättsliga faktorerna bakom liknande fredsinsatser.

Eftersom förhållandena skiljer sig åt kan det vara svårt att se en enskild tydlig modell för auktoriserandet av en flygförbudszons upprättande. Congressional Research Service, som genomför undersökningar på uppdrag av USA:s kongress, har tittat närmare på denna fråga och konstaterat att auktoriseringen, förutom operationens vara eller icke vara, även kan innefatta förhållningsregler för operationens utförande samt förutsättningar som föranleder en tidigarelagd avveckling av flygförbudszonen.³⁰

3.4.2. Folkrätt

Hur väl förankrad operationen är i internationella lagar och folkrätten har en stor påverkan på hur dess legitimitet uppfattas. FN-stadgan motsätter sig ”hot om eller bruk av våld, vare sig riktat mot någon annan stats territoriella integritet eller politiska oberoende”³¹ Det finns dock undantag från detta, och som ofta är fallet när det gäller lag och rätt är det mycket som är öppet för tolkning. Congressional Research Service har att det finns åtminstone tre slags omständigheter som kan innebära undantag från restriktionerna. Den första är ett beslut från FN:s Säkerhetsråd som i enlighet med Kapitel VII har makten att besluta om åtgärder med eller utan vapenmakt för att bemöta ”hot mot freden”.³² En uttrycklig auktorisering av Säkerhetsrådet är den tydligaste och kanske mest erkända rättsliga grunden för upprättandet av en flygförbudszon.³³

Den andra grunden för undantag är rätten till självförsvar, eftersom FN-stadgan inte inskränker på denna grundläggande rättighet att skydda sin egen suveränitet.³⁴ Det debatteras även om det finns en sedvanlig rätt till självförsvar utanför stadgan som tillåter handlingar för att bemöta hot mot regional fred och stabilitet. Enligt denna syn skulle en militär handling inte nödvändigtvis gå emot FN-stadgan, så länge den inte syftar till landvinning eller politisk kontroll över en stats invånare. Detta innebär en ytterst liberal tolkning av stadgan som på intet sätt är allmänt erkänt.³⁵

Ett tredje undantag som verkar vara på frammarsch är begreppet ”skyldighet att skydda” som antogs på FN-toppmötet 2005. Begreppet innebär en utveckling i synen på den suveräna staten genom att formulera kravet att den ska skydda sin egen befolkning och inte utsätta den för lidande. Om befolkningen lider som resultat av omständigheter utanför statens kontroll, eller genom statens eget agerande, då är detta skäl för att tillfälligt bortse från principen om icke-inblandning.³⁶ ”Skyldighet att skydda” är ännu nytt och de det finns inga färdiga riktlinjer för hur principen ska appliceras praktiskt. Sedan 2008 pågår dock arbetet med att operationalisera begreppet.³⁷

Huruvida en operation har ”rätt” auktorisering och följer folkrätten kan ha stora konsekvenser om flygförbudszonen upprättas mot en motståndare som inte genomfört något väpnat angrepp. Om detta inte är fallet och operationen inte har ett FN-mandat att stödja sig på är det möjligt för den utsatta staten att åberopa självförsvar för att rättfärdiga eventuella

²⁹ Congressional Research Service, 2011, s. 6.

³⁰ Congressional Research Service, 2011, s. 3.

³¹ *FN-stadgan*, Kapitel I, Artikel 2.4, <http://www.fn.se/fn-info/om-fn/fn-stadgan/>

³² *FN-stadgan*, Kapitel VII

³³ Congressional Research Service, 2011, s. 4.

³⁴ *FN-stadgan*, Kapitel VII, Artikel 51

³⁵ Congressional Research Service, 2011, s. 4.

³⁶ FN-fakta nr 02/08: Skyldighet att skydda (R2P),

<http://www.fn.se/PageFiles/3133/Fakta%20Skyldigheten%20att%20skydda.pdf> – besökt 120427

³⁷ ”Skyldighet att skydda” - Ur slutdeklarationen från FN-toppmötet 2005

<http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/fred-sakerhet-och-nedrustning/skyldighet-att-skydda/> - besökt 120427

motangrepp. Uppfattningen om flygförbudszonens legitimitet formas dock inte bara av internationell auktorisering, utan även av hur själva operationen bedrivs. Denna uppfattning av operationens legitimitet formar i sin tur det internationella stödet, från politiskt stöd till militärt deltagande.³⁸ Som exempel kan nämnas Libyeninsatsen där deltagandet varierade från land till land och särskilt två stora NATO-nationer valde att begränsa sitt deltagande. Italien ställde sina baser till förfogande, men gav endast begränsat aktivt stöd. Tyskland valde att överhuvudtaget inte delta militärt.³⁹

3.5. Luftöverlägsenhet

Som tidigare nämndes i en av Benards framgångsfaktorer för flygförbudszonsoperationer är luftherravälde en nödvändig förutsättning för att flygförbudszonen inte ska misslyckas. I detta stycke betraktas begreppet luftöverlägsenhet utifrån Wardens teorier i syfte att bedöma deras tillämpbarhet i samband med flygförbudszoner.

Första kapitlet i Wardens bok "*The Air Campaign*" behandlar konceptet luftöverlägsenhet genom exempel, detta för att understryka öppningsuttalandet; "luftöverlägsenhet är en nödvändighet". Benards åsikt om luftherravälde som en nödvändig förutsättning för upprättandet av en flygförbudszon finner således stöd i Wardens påstående om vikten av att kontrollera luften, då Warden menar att det alltid är en stor fördel oavsett vilken typ av operation som skall genomföras.⁴⁰

3.5.1. Fem fall

För att bedöma kontrollen över luftrummet konstruerade Warden en tabell med fem typfall som reflekterar parternas sårbarhet och förmåga att påverka striderna.

I det första fallet har båda sidorna förmågan och viljan att slå mot varandras baser. *Fall II* och *III* innebär att den ena sidan har möjlighet att slå på djupet men inte den andra, med andra ord innehar ena sidan ett fördelaktigt luftläge. *Fall IV* innebär att båda sidorna är oförmögna att nå bortom fiendens linjer, antingen genom politiska eller militära begränsningar. De kan dock fortfarande verka över fronten. Det sista typfallet innebär att ingen av de stridande parterna kan nå varken fronten eller motståndarens baser. Detta kan bero på att parterna saknar flygstridskrafter eller av ett eller annat skäl valt att inte nyttja dem.⁴¹

Fall	Egna flygfält och bakre områden	Fronten	Motståndarens flygfält och bakre områden
I	Sårbara	Kan nås	Sårbara
II	Säkra	Kan nås	Sårbara
III	Sårbara	Kan nås	Säkra
IV	Säkra	Kan nås	Säkra

³⁸ Congressional Research Service, 2011, s. 5.

³⁹ Christian F. Anrig, "Allied Air Power over Libya – A Preliminary Assessment", *Air and Space Power Journal* (Winter 2011, Vol.XXV No.4), s. 93—94.

⁴⁰ Warden (1988) s. 13—24.

⁴¹ Warden (1988) s. 20—21.

V	Säkra	Kan ej nås	Säkra
---	-------	------------	-------

Fall II beskrivs av Warden som det mest ypperliga tillfället för att gå på offensiven. Eftersom de egna baserna är säkra kan all energi dedicerats till offensiva uppdrag.⁴²

3.5.2. Relevans för flygförbudszonerna

Doktrin för luftoperationer (2005) innehåller ett stycke om *luftoperativ kontroll* som där beskrivs i tre steg. *Fördelaktigt luftläge* innebär att egna styrkor kan genomföra operationer utan betydande påverkan från motståndaren. Risker för ett fientligt flygangrepp är begränsad, dock gäller detsamma för möjligheten att genomföra egna offensiva flyginsatser. Då *luftöverlägsenhet* råder har de egna flygstridskrafterna handlingsfrihet inom ett område under en viss tid. Tiden och området är dock begränsat, till skillnad från *luftherravälde* som är den högsta nivån av kontroll och förutsätter ett absolut övertag.⁴³

Dessa tre nivåer av luftoperativ kontroll återfinns även i NATO-terminologi⁴⁴ och passar in på några av Wardens fem typfall. *Fall IV* kan representera ett fall av *fördelaktigt luftläge* i den bemärkelse att både den egna och motståndarens kärnverksamhet är säker från flygangrepp. *Luftöverlägsenhet* och *luftherravälde* återspeglas i *Fall II*, och *III* som är dess motsats. Warden har inte delat in *Fall II* i olika grader av kontroll, men noterar att motståndaren förr eller senare får svårt att ens nå striderna på fronten.⁴⁵

Fall I och *V* saknar motsvarighet i svensk doktrin men är av intresse för planeringen inför upprättandet av en flygförbudszon. Om *Fall II* representerar luftherraväldet som är nödvändigt för flygförbudszonens framgång så kan *Fall I* symbolisera utgångsläget, innan operationen inleds. Då båda sidorna har förmågan och möjligheten genomföra flyganfall på djupet förespråkar Warden ett offensivt agerande för att snabbt uppnå luftöverlägsenhet. Argumenten för detta är ett offensivt agerande sätter press på motståndaren och behåller det egna initiativet samtidigt som det helt enkelt är lättare att slå ut motståndarens flygstridskrafter när de står stilla på marken.⁴⁶ Denna typ av agerande kan dock vara kontroversiellt i samband med fredsinsatser och ställer höga krav på insatsens auktorisering och mandat.

Trots att Wardens syn på luftöverlägsenhet är mycket fokuserad på konventionella luftkrig är det uppenbart att det finns mycket av värde för den som planerar upprättandet av en flygförbudszon. Flygförbudszonens huvudsyfte är att övervaka och begränsa nyttjandet av luften och en korrekt bedömning av situationen är nödvändig för att kunna uppnå bästa möjliga resultat.

4. Analys

Med förra stycket som bakgrund kommer i detta stycke den svenska förmågan till deltagande i upprättandet och upprätthållandet av en flygförbudszon att undersökas. Som empiri för analysen används öppna dokument från Försvarmakten och Sveriges riksdag och regering. Innehållet i dessa tolkas utifrån de framgångsfaktorer och risker som beskrevs tidigare.

⁴² Warden (1988) s. 39.

⁴³ Försvarmakten, *Doktrin för luftoperationer*, 2005, s. 22—24.

⁴⁴ NATO Standardization Agency, AAP-6, 2012, s. 35, <http://nsa.nato.int/nsa/zPublic/ap/aap6/AAP-6.pdf> - besökt 120510

⁴⁵ Warden (1988) s. 21.

⁴⁶ Warden (1988) s. 25—27.

4.1. Svenska flygvapnet

4.1.1. Doktrin

Den svenska *Doktrin för luftoperationer* gavs ut 2005 och speglar föregående, och efterföljande, års utveckling mot en mer insatsorienterad försvarsmakt. Doktrinen inleds med Försvarsmaktens uppgifter och militärstrategiska mål, där både hävdandet av den territoriella integriteten och deltagandet i internationella insatser betonas.⁴⁷ Vad som dock är intressant utifrån denna uppsats perspektiv är att flygförbudszonen som koncept överhuvudtaget inte omnämns, vilket är en klar svaghet i doktrinen relaterat till ett deltagande i en flygförbudszonsoperation. Förutom avsaknaden av ett dedicerat stycke om flygförbudszoner är stycket angående fredsfrämjande operationer tämligen kort och innehåller främst generella observationer såsom vikten av interoperabilitet och respekt för andra kulturer.⁴⁸

De uppdragstyper som beskrivs i doktrinen beskriver de uppgifter som flygstridskrafterna kan genomföra. Utifrån beskrivningen av en flygförbudszons syften och mål tidigare i uppsatsen är det möjligt att identifiera vissa uppdragstyper som kan vara av särskild betydelse vid upprättandet och upprätthållandet av en flygförbudszon. Som nämndes tidigare är flygförbudszonens två huvudsyften att förvägra motståndaren användandet av luften samt övervaka truppreelser. Det första syftet uppnås genom luftförsvarsoperationer som den svenska doktrinen delar in i offensivt och defensivt orienterade uppdragstyper.

4.1.1.1 Luftförsvar

Offensivt luftförsvar innehåller uppdragstyper som innebär luftangrepp mot motståndarens flygbaser, ledning och flygplan på marken. Doktrinen förespråkar ett offensivt agerande som den effektivaste metoden för att uppnå luftöverlägsenhet och använder sig av samma argument som Warden tidigare i denna text, att det låter befälhavaren agera istället för att reagera och att det är lättare att slå ut motståndarens flygförband innan de kommer i luften. Särskilt en uppdragstyp inom offensivt luftförsvar får stor betydelse när luftöverlägsenhet ska uppnås i samband med flygförbudszoner i internationella insatser. För att kunna kontrollera luften över insatsområdet måste åtgärder vidtas för att slå ut motståndarens markbaserade luftförsvar. *Suppression of Enemy Air Defenses* (SEAD) är en uppdragstyp som innebär motståndarens mark- och sjöbaserade luftförsvarssystem störs ut eller bekämpas. Doktrinen anmärker att svensk förmåga för denna uppdragstyp i nuläget är begränsad, men intressant nog nämner den det faktum att Sverige ”kan komma att delta i SEAD-uppgifter inom ramen för en internationell flygoperation” som en av anledningarna till att uppdragstypen ändå finns kvar.⁴⁹ Offensivt luftförsvar präglade inledningen av insatsen över Libyen, då utförd av Frankrike och Storbritannien⁵⁰, och det är möjligt att en liknande operation i framtiden skulle kunna kräva detsamma av Sverige, om svenska flygförband deltar i det inledande skedet.

Defensivt luftförsvar bygger på olika slags patrullering och beredskap i syftet att upprätthålla kontrollen av det egna luftrummet. Genom att avvisa eller bekämpa inkräktande flygföretag kan motståndaren förhindras eller begränsas från att nå verkan. I uppdragstypen *jaktförsvar* tilldelas patrullerande jaktflygplan ett ansvarsområde att bevaka. *Jaktskydd* innebär till skillnad från detta att skyddet är fokuserat kring ett specifikt objekt eller verksamhet. Uppdragstypen *beredskapsläge* innebär att patrullerande flygplan utgår ifrån ett tilldelat beredskapsläge från vilket de söker upp fientliga flygföretag. En fjärde uppdragstyp som nämns i doktrinen är *spärrbana*. Denna skiljer sig från de övriga inte bara på den punkt

⁴⁷ *Doktrin för luftoperationer*, s. 14—17.

⁴⁸ *Doktrin för luftoperationer*, s. 43—44.

⁴⁹ *Doktrin för luftoperationer*, s. 55—56.

⁵⁰ Anrig, 2011, s. 91.

att den saknar en referens till NATO-doktrinen, något som de övriga tre har gemensamt, utan även i det hänseende att det är flygföraren själv som tar initiativet för att söka upp motståndarens flygföretag med hjälp av sina egna sensorer, eftersom stridsledningsfunktionen i detta fallet har nedsatt förmåga.⁵¹ Spärrbana kan vara av särskilt stor nytta i internationella miljöer där sensorläget i bästa fall är begränsat.

4.1.1.2 Luftunderstödsoperationer

Uppdragstyper som löser ut flygförbudszonens andra huvudsyfte, övervakning av motståndarens förflyttningar, återges under kategorin *luftunderstödsoperationer*. *Flygunderrättelseinhämtning* är det gemensamma namnet på de tre uppdragstyper som fokuserar på inhämtandet av information genom flygstridskrafternas unika förutsättningar vad gäller räckvidd, perspektiv, rörlighet och responsförmåga. Den första av de tre uppdragstyperna, *flygspaning*, har som syfte att lokalisera och identifiera motståndarens förband samt införskaffa detaljerad information om fasta objekt eller observera resultatet av ett eget anfall. Flygspaning genomförs för strategisk, operativ eller taktisk vinning och kan förutom att riktas mot en motståndare även användas för att samla information om operationsområdet i form av meteorologiska, hydrologiska och geografiska data. *Övervakning* är den andra uppdragstypen under kategorin *flygunderrättelseinhämtning*. Syftet är att lokalisera och identifiera motståndarens verksamhet, men till skillnad från *flygspaning*, som använder sig främst av sensorer i det elektromagnetiska spektret och visuell spaning, använder sig *övervakning* av elektromagnetiska och akustiskt verkande sensorer. Radarsystem används i stor utsträckning för att övervaka luftrummet och kan kombineras i ett nätverk för att skapa en gemensam luftlägesbild. Den tredje och sista uppdragstypen är *signalspaning* som i sin tur delas in i *kommunikationssignalspaning* och *teknisk signalspaning*. Den första innebär avlyssning av kommunikation medan den andra inriktar sig på inhämtning av information rörande system som inte är ämnade för kommunikation som till exempelvis motståndarens radarsystem.⁵²

Stycket om *luftunderstödsoperationer* tar upp ytterligare ett antal uppdragstyper som kan vara av nytta vid upprätthållandet av en flygförbudszon eller, faktiskt, i alla typer av internationella insatser. *Lufttankning* tillåter längre flygtider för patrullerande jaktflyg och luftburna sensorer, och kan vara till stor nytta när styrkan skall ombaseras till insatsområdet. Enligt doktrinen är den svenska förmågan begränsad, men möjligheten finns. *Luftburen ledning* som en självständig framskjuten ledningsresurs kan vara ett alternativ till konventionella ledningscentraler och *flygräddning* är en nödvändig resurs för att kunna undsätta nödställd personal. Slutligen är *flygtransport* en grundläggande förutsättning för att överhuvudtaget kunna bedriva en insats där förbanden befinner sig långt hemifrån.⁵³

4.1.1.3 Markmålsoperationer

Då flygstridskrafterna åläggs andra uppgifter än själva upprätthållandet av flygförbudszonen kan *markmålsoperationer* komma att uppta en hel del uppmärksamhet. Särskilt i *air cover-operationer*, som omnämns tidigare i denna text, när flygförbudszonen är en del av en större insats som även involverar markförband. *Doktrin för luftoperationer* beskriver *markmålsoperationer* som ett medel för att begränsa motståndarens handlingsalternativ på marken, och samtidigt öka de egna. De kan genomföras antingen som ”självständiga luftstridsoperationer eller som understöd för egna förband”.⁵⁴

⁵¹ *Doktrin för luftoperationer*, s. 56—57.

⁵² *Doktrin för luftoperationer*, s. 64—65.

⁵³ *Doktrin för luftoperationer*, s. 63—67.

⁵⁴ *Doktrin för luftoperationer*, s. 59.

Av de tre typer av markmålsoperationer som beskrivs i doktrinen är *flyganfall på djupet* och *direkt flygunderstöd* bedömt de två mest lämpade för användande i samband med en flygförbudszon. Den tredje uppdragstypen, *strategiskt flyganfall*, har som syfte att påverka motståndaren på en strategisk nivå genom att slå mot dennes ledning, infrastruktur och kritiska sårbarheter. Risken för att civilbefolkningen blir lidande är hög och det är därför svårt att argumentera för dess nyttjande i en fredsinsats. *Flyganfall på djupet* kan likna *strategiskt flyganfall* vad gäller genomförande, men mål och syfte skiljer sig åt. *Flyganfall på djupet* innebär självständiga flygoperationer på långt avstånd från egna förband och har som syfte att förstöra, splittra, avleda och försena motståndarens militära styrkor. Detta åstadkommer effekter på operativ nivå och ger de egna markförbanden större handlingsfrihet. *Direkt flygunderstöd* är en uppdragstyp som används för att ge eldunderstöd till egna förband som befinner sig i motståndarens närhet. God samverkan är viktigt för att uppnå god effekt och undvika vådabekämpning.⁵⁵

4.1.1.4 Slutsats

Doktrin för luftoperationer ger en god grund för ett deltagande i upprättandet och upprätthållandet av en flygförbudszon, då den presenterar en bred variation av uppdragstyper som kan vara till nytta vid en insats. Vissa förmågor erkänns som begränsade, men dessa brister kan till stor del kompenseras av andra deltagande nationer. Att flygförbudszoner överhuvudtaget inte tas upp måste dock ses som en klar brist utifrån denna uppsats perspektiv.

4.1.2. Kravspecifikationer

De kravspecifikationer som ligger till grund för detta stycke är hämtat från EAW 11 som utgjorde kärnan av den insatsstyrka som deltog i FLYGINSATS LIBYEN (FL01 och 02). Eftersom dokumenten är utformade före deltagandet blir denna analys en bedömning av styrkans lämplighet före insatsens genomförande och tar inte hänsyn till eventuella förändringar som gjordes på plats eller omstruktureringar inför framtida insatser. En jämförelse med kravspecifikationerna för nästa EAW skulle vara intressant. En svenskledd NBG blir dock inte aktuell förrän tidigast 2015, och kravspecifikationerna är därför ännu inte tillgängliga.⁵⁶ Faktiska resultat från insatsen presenteras istället i nästa stycke.

I EAW 11 ingick EAW Stab, Fighter Unit (FU), Heli Unit (HU), Air Transport Unit (ATU), Base Unit (BU) och Mission Support Element (MSE). Av dessa var FU, ATU, MSE och staben de komponenter som kom att utgöra grunden för FL01. Kravspecifikationerna för FU, ATU och MSE innehåller beskrivningar angående bland annat uppdragstyper och taktisk tillgänglighet, det vill säga hur många flygningar som kan förväntas av förbandet under normala omständigheter och vilka uppgifter de kan lösa. EAW är dimensionerat för insatser över en tidsperiod på upp till 120 dagar.⁵⁷

Stabens uppgifter involverar det som har att göra med ledningen av EAW som ett sammansatt förband. Detta gäller allt från personalfrågor och logistik till kommunikation och omarbetning och utformning av ordrar.⁵⁸ Oavsett verksamhet är det en fördel att ha en väl fungerande organisationsledning, och under en internationell insats är uthålligheten och förmågan att samverka med andra aktörer till stor del beroende på stabens arbete.

⁵⁵ *Doktrin för luftoperationer*, s. 59—61.

⁵⁶ Svenska Dagbladet, ”Regeringen tvingades backa”, 2011
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_6677238.svd - besökt 120512

⁵⁷ Försvarsmakten, Annex F CONOPS NBG 11 - Expeditionary Air Wing (EAW) Version 2.1.2, 2009, s. 7—17.

⁵⁸ Annex F CONOPS NBG 11 - Expeditionary Air Wing (EAW) Version 2.1.2, 2009, s. 7—8.

4.1.2.1 Fighter Unit

Av de komponenter som ingick i Libyeninsatsen var det stort fokus på FU. Bestående av piloter, flygunderhållspersonal och 8 st. JAS 39 stod de för flygspaning och patrullerande av flygförbudszonen med stöd av MSE och staben för uppdragsplanering. Kravspecifikationen för FU namnger flera uppdragstyper som känns igen från doktrinen, men tar även med några särskilda hänsynstaganden. Uppdragstyperna som nämns i här nedan beskrivs noggrannare i föregående stycke.

Jaktskydd och *jaktförsvar* är luftförsvarsoperationer som JAS 39 alltid är kapabel till, oavsett övrig utrustning för spaning eller markmålsbekämpning. En förmåga som ökar dugligheten i för dessa uppdragstyper är flygplanens med sina egna sensorer kan "luftbevaka", en form av *övervakning*, och därmed hitta och bekämpa alla typer av luftburna mål, förutom ballistiska markrobotar, på egen hand. Eskort av transportflyg och helikoptrar är också en möjlighet.

Spaningsförmågan består av *flygspaning* med spaningskapsel (SPK39). Bildunderlaget som inhämtas kan ha många användningsområden men spaning kan inte genomföras nattetid eller vid särskilt dåliga siktförhållanden.

Uppdragstyper mot markmål som omnämns är *direkt flygunderstöd* och *flyganfall på djupet*. Båda genomförs med samma beväpning och *flyganfall på djupet* kan genomföras såväl förplanerade som egenupptäckta mål. *Direkt flygunderstöd* kräver samordning med markförbanden via en Forward Air Controller (FAC), eller motsvarande, och kan genomföras med graderad verkan från styrd 250 kg bomb ner till överflygning med fällning av facklor för att visa stridsflygets närvaro.

Uppdragstyperna är del av den *flygtjänst* som FU genomför. För att upprätthålla verksamheten och flygsäkerheten över tiden krävs dock *flygunderhållstjänst* som består av underhåll av flygplan, säkerhetsmateriel och basmateriel samt beväpning av flygplanen. När verksamheten har nått full funktionalitet ska *flygtjänst* och *flygunderhållstjänst* kunna utföras så pass effektivt att åtta JAS 39 underhålls och kan genomföra två flygpas i rote under en verksamhetsperiod på tolv timmar varje dygn. Samtidigt ska all materiel följas upp och kvalitetssäkras och basenheterna stödjäs med tankningen av flygdrivmedel.⁵⁹

4.1.2.2 Air Transport Unit

Flygtransporterna som ATU står för är stommen i försörjningskedjan till de insatta förbanden. Kravspecifikationen beskriver enheten som bestående av 2 st. Tp 84 (C-130) med besättningar och flygunderhållspersonal. Varje flygplan kan vara verksamt sex dagar varje vecka, med underhåll på den sjunde, och besättningarna kan vara aktiva 8 timmar i sträck, inklusive i- och urlastning. Uppgifterna som är kravställda involverar transport via landning eller fällning samt evakuering av skadade från operationsområdet. Lufttankning ingår inte som en ordinarie komponent inom EAW-konceptet och finns inte med i kravspecifikationen för ATU.⁶⁰

4.1.2.3 Mission Support Element

MSE bistår de flygande enheterna med uppdragsplanering och bearbetning av underrättelsematerial, både inhämtat och tillhandahållet. Ledningsfunktionen bidrar till att till exempel FU och ATU kan genomföra det kravsatta antalet flygningar per dygn och att dessa planeras väl utifrån målsättningar och hotbilder. Underrättelsefunktionen formulerar underrättelserapporter efter egna uppdrag och följer lägesutvecklingen inom

⁵⁹ Försvarsmakten, Annex 1 (Fighter Unit 01, FU01) CONOPS NBG 11- Expeditionary Air Wing (EAW) Version 1.5, 2009, s. 4—6.

⁶⁰ Försvarsmakten, Annex 3 (Air Transport Unit C130, ATU C130) CONOPS NBG 11 - Expeditionary Air Wing (EAW), 2009, s. 4—10.

operationsområdet. Lägesföljning, hotbilda-bedömning och underrättelserapportering ska kunna ske dygnet runt men stöd för planeringen av transportflygningar beräknas bara behövas under tio timmar varje dygn.⁶¹

4.1.2.4 Slutsats

Stridsflygets uppdragstyper som omnämns i kravspecifikationen för FU är varierade saknar begränsningar i form av bortvalda förmågor. Utifrån kravspecifikationen är FU utrustad för att lösa *luftförsvar*, *markmålsoperationer* och *flygspaning*, allt som kan behövas i upprättandet och upprätthållandet av en flygförbudszon. Beroende på operationsområdet eller uppdragstyperna kan det vara fördelaktigt att ha tillgång till lufttankning och frånvaron av denna uppdragstyp i ATU kan ses som en begränsande faktor. Konceptet EAW:s existerande personal och utrustning borde dock vara tillräckligt för att lösa de flesta uppgifter initialt. Om behovet av fler flygningar per dag eller lufttankning för att öka räckvidden skulle uppdragas efter insatsens inledande skeden kan sådana resurser tillföras vid ett senare tillfälle.

I en komplex internationell miljö där informationsflödet är intensivt och går åt många olika håll är funktionen MSE mycket värdefull. För att den egna styrkans flygande förband ska kunna verka effektivt, stödja och bli stödda av andra nationers förband är de uppgifter som MSE ska genomföra oundgängliga.

4.1.3. Erfarenheter Libyen

Som den första internationella insatsen genomförd av svenskt stridsflyg sedan Kongo 1960-64⁶² är erfarenhetsrapporterna från insatsen i Libyen 2011 av stort intresse för hela den svenska säkerhetspolitiska debatten. Eftersom operationen även kretsade kring upprätthållandet av en flygförbudszon bör den garanteras en plats i denna uppsats. Förutom att ge en bild av hur de svenska enheterna fungerade som en del av koalitionsstyrkan beskriver rapporterna hur insatsen påverkat verksamheten vid hemmaförbanden. I detta stycke sammanfattas lärdomarna från Libyeninsatsen och analyseras därefter för att se om kopplingar finns till de teorier om flygförbudszonsoperationer som presenterats tidigare i denna text. Det är inte bara den operativa effektiviteten som är av intresse utan även kostnadsperspektivet och insatsens inverkan på förmågeutvecklingen.

4.1.3.1 Operativ effekt

De förband som kom att delta i den första omgången av Libyeninsatsen, FL01, bestod som tidigare nämnts av delar ur EAW 11, förstärkt med extra personal och förmågor, däribland lufttankning, för att bidra till lösandet av uppgiften. Inom kontexten för den NATO-ledda insatsen, vars syfte var att ”upprätthålla flygförbudszon, bevaka embargot mot Libyen och skydda civilbefolkningen”,⁶³ hade den svenska styrkan, kallad Swedish Air Detachment (SWAD), i inledningen mandat från riksdagen att skydda flygförbudszonen och genomföra spaningsuppdrag mot Libyens luftförsvar. Detta mandat utvidgades senare till att låta svenska spaningsuppdrag användas till stöd för samtliga delar av insatsen. En rotation genomfördes i början av juli månad och FL02 tog över verksamheten.⁶⁴

⁶¹ Försvarsmakten, ANNEX till CONOPS EAW- STRATEGISK MSE (Mission Support Element) Version 2.1, 2009, s. 4—5.

⁶² Högkvarteret, Informationsstaben, ”Avslutade internationella insatser”
<http://www.forsvarsmakten.se/sv/Internationella-insatser/Avslutadeinsatser/> - besökt 120512

⁶³ Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, Bilaga 3, s. 7.
<http://www.forsvarsmakten.se/upload/dokumentfiler/%C3%85rsredovisningar/%C3%85rsredovisning%202011/Bilaga3.pdf> - besökt 120502

⁶⁴ Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, Bilaga 3, s. 7—8.

Svenska JAS 39 bidrog till stora delar av insatsens spaningsunderlag och när FL02 återvände hem till Sverige den 25 oktober hade drygt 300 rotepass flugits under insatsens sju månader. Den svenska styrkans egna förmåga till lufttankning var även den en uppskattad resurs och svensk personal deltog i staber och genomförande av informationsoperationer.⁶⁵

En krasst statistisk jämförelse med en nation vars deltagande i insatsen motsvarade Sveriges vad gäller antalet flygande enheter eller genomförda flygtimmar är bara ett sätt att mäta av hur framgångsrik den svenska styrkan var. Det kan noteras att den norska styrkan på fyra F-16 totalt uppmätte 3122 flygtimmar⁶⁶ och Danmarks sex F-16⁶⁷ hela 4950 flygtimmar.⁶⁸ Sverige deltog under lika lång tid som Danmark men nådde endast upp till 1001 flygtimmar.⁶⁹ Den danska styrkans uppdrag involverade nästan uteslutande markmålsbekämpning vilket kan vara en av anledningarna till skillnaderna.⁷⁰

4.1.3.2 Förmågeutveckling

Till förmågeutveckling räknas allt som driver utvecklingen av organisationen och de system som ingår. Under en insats sätts teknik och tillvägagångssätt sätts på prov i en skarp miljö och de lärdomar som kommer av misstagen och framgångarna som följer leder till förmågeutveckling. Som den första internationella insatsen genomförd av svenskt stridsflyg på ett halvt århundrade gav Libyeninsatsen mycket värdefull utdelning i detta hänseende.

Erfarenhetsrapporterna innehåller många exempel på lärdomar, både generella och angående specifika system. Deltagandet bedöms ha ökat förmågan att delta i framtida NATO-ledda flygoperationer tillsammans med förmågan att leda flygförband internationellt och att planera och leda flyguppgifter utifrån de processer som finns inom NATO. Förmågan till att, i insatsmiljö, genomföra lufttankning och spaningsuppdrag har befasts och ökat vissa avseenden.⁷¹ Annat som är värt att nämna är den förbättrade interoperabiliteten, bättre erfarenhet av att operera med länk 16 och en ökad tillgänglighet och spridning av operativ erfarenhet på insatsförbanden.⁷²

4.1.3.3 Kostnad

Om förmågeutvecklingen tillhör de positiva konsekvenserna av deltagande i en insats, sett över en längre tid, så finns det även ett antal negativa effekter. Tidigare i uppsatsen presenterades ett antal punkter angående risker och kostnader relaterade till en flygförbudszonsoperation. Flera av dessa återfinns i en eller annan form i erfarenhetsrapporterna från Libyeninsatsen.

Insatsens genomförande hade över lag en negativ inverkan på verksamheten vid hemmaförbanden och målsättningarna för verksamhetsåret 2011 blev bara delvis uppnådda.

⁶⁵ Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, Bilaga 3, s. 8.

⁶⁶ Forsvaret (Norge), "Sluttrapport Libya",

<http://forsvaret.no/operasjoner/rapporter/sluttrapporter/Sider/Sluttrapport-Libya.aspx> - besökt 120514

⁶⁷ Forsvaret (Danmark), "Fakta om Libyen-missionen",

<http://forsvaret.dk/FTK/ogaver/Int%20operationer/Pages/OperationF-16Sigonella%E2%80%933hvorfoghvordan-.aspx> - besökt 120520

⁶⁸ Røboe Dam, H, "Travlt, men godt og veludført", Flyvevåbnet (December 2011), s.3,

<http://forsvaret.dk/FTK/Nyt%20og%20Presse/Publikationer/Bladet%20Flyvevåbnet/FLV06-dec2011.pdf> - besökt 120520

⁶⁹ Hökvarteret, Informationsstaben, "Sista roten åter från Libyen", 2011

<http://www.forsvarsmakten.se/sv/Internationella-insatser/Avslutadeinsatser/Truppinsatser/Libyen-UP/Nyheter-fran-Libyen/Sista-roten-ater-fran-Libyen/> - besökt 120512

⁷⁰ Forsvaret (Danmark), "Mission update 31. Oktober", 2011

<http://forsvaret.dk/FTK/Nyt%20og%20Presse/missionupdate/Pages/Missionupdate31oktober.aspx>

⁷¹ Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, Bilaga 3, s. 8—9.

⁷² Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, s. 16.

Planerad verksamhet och ett antal övningar fick ställas in på grund av att personal, materiel och budget togs i anspråk av insatsen.⁷³ Detta är ett exempel på den situation som beskrevs tidigare i texten när förmågor och enheter som finns i begränsat antal binds till operationen och inte kan användas om andra behov uppstår. Ju mindre, och mer begränsad i sina tillgångar, aktören är och ju fler samtidiga åtaganden denne har desto större konsekvenser kan en situation som denna tänkas få.

Riskerna med monoton flygning och enformiga uppdrag togs upp tidigare, mest i samband med faran detta medförde under flygning då piloterna drabbades av tristess och sömnhet. En annan effekt av detta är att piloternas kompetens dalar inom uppdragstyper och färdigheter som inte ingår i de uppdrag som flygs under insatsen. Piloterna som deltog i FL01 och 02 genomförde endast spaningsuppdrag och behövde därför kompletteringsutbildning för att nå beredskapsmålen.⁷⁴

Den ekonomiska kostnaden för hela insatsen uppgick till strax över 220 miljoner kronor. Detta var betydligt mindre än den budgeterade ramen som var satt till 336 miljoner. Anledningarna till detta var bland annat att ingen ammunition nyttjades och att lägre flygtid än beräknat användes under förlängningen på hösten.⁷⁵ Jämfört med den svenska insatsen i Afghanistan syns vissa likheter med den jämförelse som gjordes tidigare i texten mellan USA:s kostnader i de två fallen. Under hela 2011 kostade verksamheten i Afghanistan totalt nästan 1,6 miljarder kronor⁷⁶, vilket stödjer påståendet att en insats med enbart flygstridskrafter har rent ekonomiskt sett lägre kostnader än en insats med markförband.

4.1.3.4 Slutsats

Av erfarenhetsrapporterna att döma verkar det svenska deltagandet i insatsen har varit uppskattat, framgångsrikt och bidragit till en positiv utveckling. Att insatsen kunde genomföras på kort varsel och med gott resultat måste ses som ett starkt betyg för flygstridskrafterna, då det var så länge sedan svenskt stridsflyg deltog i en skarp insats. Det tyder på en flexibel organisation med god förmåga till interoperabilitet.

Att utesluta markmålsuppdrag kan ses som en begränsning, men faktum kvarstår att spaningsunderlag behövs och är nödvändigt både för att upprätthålla flygförbudszonen och för att kunna bekämpa markförband. Det skulle kunna vara ett stort problem om majoriteten av de bidragande nationerna saknade viljan och förmågan att genomföra de uppdrag som situationen kräver. Däremot torde det vara möjligt för mindre deltagare, som av någon anledning har begränsade resurser eller mandat, att fortfarande göra en stor skillnad inom nischade förmågeområden.

Sveriges grannar producerade mycket mer flygtid, men tills det att vi deltar i samma typer av uppdrag är det svårt att dra några faktiska slutsatser av detta.

Kostnaden rent ekonomiskt sett var lägre än samtida insatser med markförband men hemmaförbandens verksamhet påverkades negativt. Övningar fick ställas in och utbildningsmål blev inte uppnådda. Verksamheten kan dock omplaneras och de lärdomar som en skarp insats medför bör inte underskattas då dessa inte kan nås på annat sätt.

⁷³ Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, s.16—17

⁷⁴ Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, s. 16—17.

⁷⁵ Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, Bilaga 3, s. 13.

⁷⁶ Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, Bilaga 3, s. 11.

4.2. Politisk vilja

Försvarsmakten agerar i enlighet med beslut från riksdagen och regeringen. Den politiska viljan sätter ekonomiska ramar för verksamheten och beslutar om deltagande i en insats blir av och med vilka medel och mål.

4.2.1. Anknytningen till FN

Det finns en lång tradition i svensk säkerhetspolitik av att ställa upp i FN-ledda insatser och på senare år har detta även utvecklats till att involvera operationer ledda av NATO och EU, på mandat av FN. De senaste tiden har dock majoriteten av den svenska utlandsstyrkan skiftat över till att tjänstgöra under EU eller NATO med endast ett litet antal i FN-styrda insatser.⁷⁷ Skälen för Sveriges deltagande i internationella insatser är trots detta till stor del baserade på FN:s vilja och beslut tagna i säkerhetsrådet. Huvudsyftet för insatsen som det presenteras i regeringens proposition är att bidra till verkställandet av säkerhetsrådets resolution 1973. Propositionen uttrycker att ”ett starkt FN är en hörnsten i svensk utrikespolitik” och att det är främst FN som ansvarar för upprätthållandet av internationell fred och säkerhet.⁷⁸ Förslaget till riksdagen var som följer:

Regeringen föreslår att riksdagen medger att regeringen ställer en svensk väpnad styrka bestående av högst 250 personer till förfogande i högst tre månader för att delta i den internationella militära insatsen i Libyen för att upprätthålla en flygförbudszon i enlighet med beslut i FN:s säkerhetsråd.

Vidare föreslår regeringen att riksdagen beslutar att förkorta motionstiden till en dag.⁷⁹

Den riksdagsdebatt som föranledde beslutet speglar ett brett stöd för FN och solidaritetspolitik. Att Sverige visar sitt stöd för FN genom att bidra till insatser uttrycktes av många av talarna som en självklarhet. Socialdemokraternas Urban Ahlin kallade det en ”svensk tradition”. Utrikesminister Carl Bildt menade att det handlar om stolthet och att den Europeiska Unionens grannar även är våra grannar. Dessa uttalanden, och flera andra, påvisar viljan av ställa upp för FN, och tilltron till legitimiteten i säkerhetsrådets beslut. Enligt Kristdemokraternas Désirée Pethrus krävs det ett tydligt FN-mandat för den typ av insats som övervägdes i fallet med Libyen. Enigheten visades ytterligare när propositionen efter debatten röstades igenom med 240 röster av 263 närvarande.⁸⁰

Före riksdagens beslut behandlades regeringens proposition av utrikesutskottet och försvarsutskottet, som i sitt betänkande föreslog att propositionen skulle antas i sin helhet. Det sammansatta utskottet uppfattade att det rådde en bred politisk enighet angående förslaget men möttes ändå av en reservation från Sverigedemokraternas Mikael Janson.⁸¹

Reservationen baserades på Sverigedemokraternas motion till svar på regeringens proposition angående insatsen. En motion som yrkade på ett avslag av propositionen och

⁷⁷ Gabelic, A, ”Rekordfå svenskar i FN-insatser”, 2010

<http://www.fn.se/press/arkiv/arkiv-2007-2010/tal-och-artiklar/2010/rekordfa-svenskar-i-fn-insatser/> - besökt 120515

⁷⁸ Regeringens proposition 2010/11:111, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Svenskt-deltagande-i-den-inter_GY03111/?text=true - besökt 120402

⁷⁹ Regeringens proposition 2010/11:111

⁸⁰ Riksdagens protokoll 2010/11:81, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kammaren/Protokoll/_GY0981/ - besökt 120516

⁸¹ Sammansatta utrikes- och försvarsutskottet betänkande 2010/11:UFöU3, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Svenskt-deltagande-i-den-inter_GY01UF%C3%B6U3/ - besökt 120516

motsatte sig en militär insats. De motiveringar som presenterades för varför insatsen inte skulle genomföras innefattar ifrågasättandet av själva syftet med att en sida skyddas och att Sverige därigenom skulle stödja ena sidan i ett inbördeskrig. Dessutom uttrycktes en oro för att andra länders mindre restriktiva metoder kunde komma att påverka även den svenska insatsen.⁸²

Även andra partier som stödde insatsen delade denna oro. Detta syns i ett särskilt yttrande från Vänsterpartiets Hans Linde där han har observerat att ”enskilda länder nu vill vidga tolkningen av FN-resolutionen eller t.o.m. helt frångå resolutionen”. Yttrandet föreslog att utvecklingen skulle följas noggrant för tillåta en omprövning av beslutet.⁸³ Nästa stycke undersöker närmare frågan om vilka uppgifter som ingick i det svenska mandatet och den politiska debatten kring hur långt de insatta förbanden skulle tillåtas att gå för att driva igenom säkerhetsrådets resolution.

4.2.2. Mandatet

Svenskt stridsflyg var under insatsen i Libyen begränsat från att anfälla markmål och i inledningen även från att delta i spaningsuppdrag som var riktade mot annat än Libyens luftförsvar.⁸⁴ Denna begränsning omnämns inte i den ursprungliga propositionen men uttalades av statsminister Fredrik Reinfeldt inför riksdagen den 29 mars, efter att samtal hade förts med oppositionen.⁸⁵ Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottet konstaterade att säkerhetsrådets resolution auktoriserar användandet av ”alla nödvändiga medel”, även våldsanvändning utöver självförsvar, men riksdagens debatt och beslut kom ändå att utgå ifrån förutsättningen att markmålsoperationer inte skulle förekomma.⁸⁶

Under riksdagsdebatten visade det sig dock att åsikterna är mer splittrade på denna punkt än vad gäller frågan att ställa upp för FN. Allan Widman, representant för Folkpartiet, uttryckte att han fann det olyckligt att stridsinsatser mot markmål inte skulle förekomma eftersom kärnan i säkerhetsrådets resolution, skyddandet av civila, inte kunde gå att uppnå endast genom att bekämpa mål i luften. Varmt stöd för resolutionen uttrycktes även av Carl Bildt som ansåg att det trots riskerna för skador utöver det som är avsett kan medföra värre risker att inte ingripa. Enligt Centerpartiets Staffan Danielsson kunde ett blodbad i Benghazi avvärjas tack vare ett ingripande av koalitionens flygstridskrafter och han kritiserade de argument som fördes mot ett svenskt deltagande i dessa uppdrag.⁸⁷

Argumenten emot genomförandet av markmålsoperationer som framfördes kom från bland andra Socialdemokraternas Urban Ahlin som i sitt uttalande bland annat sa följande:

*Jag tror att alla och envar förstår vilket trubbigt instrument det är att agera flygvapen. Sker någonting felaktigt får det oerhörda konsekvenser. Frågan är: Är vi ledamöter här beredda att ta den risken och lägga det ansvaret i händerna på piloterna? Vi vet inte hur alla målen ser ut.*⁸⁸

Under debatten i juni inför beslutet om insatsens förlängning stödde Ahlin dock förändringen i uppdragsfokus till att även bedriva spaning mot andra markmål än luftvärnssystemet. I samma debatt framhöll han att det var bra att svenskt flyg från början inte deltog aktivt i

⁸² Motion 2010/11:U7, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Svenskt-deltagande-i-den-inter_GY02U7/?text=true – besökt 120516

⁸³ Sammansatta utrikes- och försvarsutskottet betänkande 2010/11:UFöU3

⁸⁴ Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, Bilaga 3, s. 7—8.

⁸⁵ Riksdagens protokoll 2010/11:78, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kamaren/Protokoll/Riksdagens-protokoll-2010117_GY0978/ - besökt 120516

⁸⁶ Sammansatta utrikes- och försvarsutskottet betänkande 2010/11:UFöU3

⁸⁷ Riksdagens protokoll 2010/11:81

⁸⁸ Riksdagens protokoll 2010/11:81

flyganfallen och därför kunde göra ”en insats som ingen kan ifrågasätta från ett folkrättsligt perspektiv”. Vänsterpartiets Hans Linde tog en framträdande roll i debatten inför förlängningen, eftersom partiet i denna omröstning motionerat för att insatsen skulle avbrytas. Huvudargumenten han presenterade till varför aktivt deltagande och bidragande med spaningsunderlag till markmålsoperationer inte var förenligt med säkerhetsrådets resolution var att dessa operationer innebar att man tog ställning i det pågående inbördeskriget. Av 268 närvarande röstade 230 ledamöter för förlängningen av insatsen, Vänsterpartiets ledamöter avstod från omröstningen.⁸⁹

4.2.3. Slutsats

Av debatten och formuleringarna i propositionen att döma är det tydligt att det svenska stödet för FN är högt, så också den politiska viljan att bidra till utförandet av säkerhetsrådets resolutioner. En resolution från säkerhetsrådet är, som nämns tidigare i uppsatsen, den internationellt sett mest erkända formen av auktorisering för en insats. Ett beslut om deltagande baserat på en resolution har god folkrättslig grund, och det är svårt att kritisera Sveriges bidrag om det är på begäran av FN. En insats utan FN-mandat kan få stora politiska konsekvenser, men det är i nuläget inte troligt att Sverige skulle ställa upp om så var fallet.

Att deltagandet i markmålsoperationer uteslöts ur diskussionen så tidigt kan däremot ses svaghet i de politiska förutsättningarna för deltagandet i upprätthållandet av en flygförbudszone enligt de beskrivningar om operationernas karaktär som presenteras tidigare i denna text. Begränsningar av det slaget bör rimligtvis beslutas utifrån förutsättningarna för den aktuella insatsen och eftersom resolutionen i detta fallet inte motsatte sig den typen av uppdrag är det underligt att alternativet togs bort så tidigt. Många av argumenten, både för och emot, är välgrundade och det är viktigt att ämnet diskuteras. Några av kommentarerna antyder dock att mer kunskap i ämnet skulle kunna vara av värde då beslutsfattarna förefaller ha en begränsad insikt i den militära professionen.

5. Sammanfattning

5.1. Slutsatser

Syftet med detta stycke är att sammanfatta uppsatsen och presentera svaren på frågeställningen:

1. Hur definieras en flygförbudszone?
 - a. Vilka mål och syften kan finnas för upprättandet av en flygförbudszone?
 - b. Vad krävs i form av resurser och auktorisering/mandat?
2. Är Wardens teorier om luftöverlägsenhet tillämpningsbara på flygförbudszoner?
3. Vilka förutsättningar finns för ett svenskt deltagande i en flygförbudszone?

5.1.1. Flygförbudszoner

Den första frågan, och dess delfrågor, behandlades i stycke 3.1—3.4 som dessutom utgör den teoretiska grunden för resten av uppsatsen. Där förklarades att flygförbudszoner tjänar två primära syften; kontroll över luftrummet och övervakning av motståndarens styrkor inom området. Beroende på sammanhanget som flygförbudszonen nyttjas i kan det dock vara aktuellt med mer än patrullering och spaning. I en *air cover*-operation ingår

⁸⁹ Riksdagens protokoll 2010/11:118, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kamaren/Protokoll/Riksdagens-protokoll-2010111_GY09118/ - besökt 120517

flygförbudszonens upprätthållande i en större insats och flygstridskrafterna har även som uppgift att stödja andra förband. *Air occupation* syftar till att använda enbart flygstridskrafter för att kontrollera både luft- och markarenan. Att använda en flygförbudszon för att utöva politiskt tryck och uppnå en avskräckande effekt kallas för *air deterrent*. Kontroll över luftrummet är viktigt i alla tre fallen och medför att även en operation inte syftar till att påverka markstridskrafterna kan behöva markmålsoperationer för att slå ut luftvärnssystem som hotar flygförbudszonen.

Jämfört med en insats involverande markförband är flygförbudszonen ett säkert och billigt alternativ. Den största kostnaden är i anspråkstagna enheter och förmågor som kan begränsa verksamheten på annat håll.

Den folkrättsligt sett mest erkända auktoriseringen för att upprätta en flygförbudszon är en tydlig resolution från FN:s säkerhetsråd, som specifikt efterfrågar flygförbudszonen och ger ett tydligt mandat. ”Skyldighet att skydda” är ett nytt begrepp som påverkar FN:s fredsarbete. Det innebär att stater har en skyldighet att skydda sin befolkning och om denna inte efterlevs så bör andra stater ingripa.

5.1.2. Warden

Frågeställningens andra fråga undersöktes i stycke 3.5 där Wardens åsikter om luftöverlägsenhet lades fram och applicerades på omständigheterna kring upprättandet och upprätthållandet av en flygförbudszon. Warden delade upp kontroll över luftrummet i fem fall som beskriver de olika parternas handlingsfrihet utifrån deras möjligheter att verka och undgå verkan. I föregående stycke ha konstaterades att luftöverlägsenhet är av stor vikt för flygförbudszonen och Wardens perspektiv är användbara för att bedöma situationen.

5.1.3. Sverige

Slutligen undersöktes vilka förutsättningar som finns för ett svenskt deltagande i en flygförbudszon. Flygstridskrafterna betraktas ur tre olika perspektiv och det första handlade först om de konceptuella förutsättningarna i form av doktrinär bakgrund. Det andra tittade närmare på ett exempelförband, EAW 11, dess kravställda uppgifterna samt den uthållighet och arbetskapacitet som förväntades av de olika enheterna som ingick i konceptet. Det tredje stycket utgick ifrån erfarenhetsrapporterna från Libyeninsatsen. Efter att flygstridskrafterna analyserats vändes blicken mot den säkerhetspolitiska debatten kring Libyeninsatsen för att se om där fanns tendenser som påverkade sannolikheten att ställa upp med svenskt stridsflyg för upprätthållandet av en flygförbudszon och hur omfattande bidraget skulle kunna vara.

Svensk doktrin har en god grund för operationer syftande till upprätthållandet av en flygförbudszon, med en bred variation av uppdragstyper som kan lösa en mängd olika uppgifter. Däremot omnämns flygförbudszoner överhuvudtaget inte i doktrinen vilket är en klar svaghet sett mot ett deltagande i en sådan operation.

Uppdragstyperna dyker åter upp i kravspecifikationerna för de olika enheterna ingående i EAW, vilket tyder på att förbandet är förberett på en mängd olika situationer. Uthålligheten och arbetskapaciteten som beskrivs tyder på en god förmåga. Tillförandet av ytterligare förmågor som till exempel lufttankning kan öka förbandets räckvidd och effektivitet i operationsområdet.

Erfarenhetsrapporterna talar positivt om Sveriges deltagande i FL01 och 02. Styrkan kunde sättas in snabbt och det spaningsunderlag som de svenska stridsflygplanen producerade var till stor nytta för koalitionen. Insatsen var mycket lärorik och utvecklande, och den totala ekonomiska kostnaden var lägre än både lägre än förväntat och lägre än insatser med svenska markförband. Däremot hade insatsen en negativ inverkan på planerad verksamhet i Sverige, övningar ställdes in och beredskapen blev lidande. Den svenska styrkan deltog inte heller i

alla delar av operationen och producerade betydligt färre flygtimmar än våra nordiska grannländer.

I den politiska debatten finns stort stöd för fredsinsatser om dessa efterfrågas av FN. Libyeninsatsen röstades igenom med stor majoritet och den retorik som användes tyder på ett starkt förtroende för FN och säkerhetsrådet. Den fråga som väckte mer oenighet var hur långt Sveriges deltagande skulle sträcka sig och vilka uppdragstyper som styrkan skulle delta i. Vissa partier stödde deltagandet i markmålsoperationer medan andra motsatte sig idén med argumenten att det var ett trubbigt instrument och att tendenserna pekade mot att dessa operationer tänjde på gränserna för vad säkerhetsrådets resolution efterfrågat. Argument är rimliga men att markmålsoperationer inte tilläts användas för att stoppa föreliggande hot mot civilbefolkningen måste ändå sägas verka till nackdel för Sveriges förmåga att lösa operationens mål. En flygförbudszons huvudsyfte är som tidigare nämnts att kontrollera luftrummet samt att övervaka motståndaren. I fallet med Libyen ingick dock flygförbudszonen i en operation vars huvudsyfte var att skydda befolkningen från övergrepp, varav resolutionen tillät nyttjande av våldsmakt även om det inte var i självförsvar.

Sammanfattningsvis kan sägas att den svenska förmågan att delta i operationer för upprätthållandet av en flygförbudszon är förhållandevis god. Svenskt stridsflyg har inte varit i skarp utlandstjänst på många år, men har trots detta god interoperabilitet. Svenska flygstridskrafter har en mångsidighet som få flygvapen av liknande storlek kan uppvisa och framför allt är den politiska viljan stark att ställa upp för FN. Svagheter är frånvaron av flygförbudszonen som koncept i doktrinen och den politiska oenigheten kring att delta fullt ut i operationer som involverar bekämpning av markmål.

5.2. Validitet och reliabilitet

Uppsatsens frågeställningar besvarades genom presentationen av teori och en analys av teorins koppling till empirin. Teorigrunden som presenterats i texten ger ingen tydlig modell som kan appliceras på empirin för att få raka svar. Teorierna ger däremot en samling bedömningspunkter som applicerades i denna uppsats och även kan användas i liknande undersökningar, varvid interbedömmarrelabiliteten bedöms vara god.

Användandet av öppna källor och publikationer innebär att uppsatsens reliabilitet stärks då källorna är tillgängliga för allmänheten och kan användas för att återskapa uppsatsens resultat. Det bidrar också till god validitet då dessa källor, särskilt riksdagsprotokoll och myndigheters skrivelser, antas ge en korrekt bild av det de beskriver.

5.3. Förslag till fortsatt forskning

Just nu pågår arbetet med en ny svensk doktrin, och kravspecifikationerna för NBG 15 är också under utveckling. Med Sveriges deltagande i Libyeninsatsen är det rimligt att förvänta sig att flera av de lärdomar och erfarenheter som förvärvades där kommer att speglas i både doktrinen och kravspecifikationerna. En framtida uppsats skulle kunna undersöka om flygförbudszonen som koncept introduceras och förklaras i dessa dokument, eller om det finns några stora skillnader som kan härledas till erfarenheter från insatsen.

Om en liknande insats blir aktuell skulle den säkerhetspolitiska debatten, särskilt kring deltagandet i markmålsoperationer, vara ett intressant ämne. Som nämdes i texten har större del av utlandsstyrkan kommit att delta i NATO-ledda insatser under FN-mandat istället för insatser direkt ledda av FN. Det kunde vara intressant att observera om denna trend fortsätter.

5.4. Författarens avslutande kommentarer

Jag vill med några avslutande ord tacka alla de som bidragit till att denna uppsats kunde färdigställas. Ett stort tack till Bertil Wennerholm som i handledarrollen lotsat mig genom arbetet och alltid haft goda råd och anmärkningar. Tack också till överstelöjtnant Niclas Magnusson (stabschef på Expeditional Air Staff) och major Johan Danko (huvudlärare för förbandstaktik i Sektionen för luftoperationer på FHS) för deras förslag till källmaterial och frågeställningar. Ytterligare tack till mina kadettkolleger och i synnerhet kadett Richard Svensson som tog sig tid att läsa igenom min uppsats och ge värdefull feedback.

Referenser

Försvarmakten

Doktriner

Försvarmakten, *Doktrin för luftoperationer*, 2005, Stockholm, s.22—24

Kravspecifikationer

Försvarmakten, Annex F CONOPS NBG 11 - Expeditionary Air Wing (EAW) Version 2.1.2, 2009, Stockholm

Försvarmakten, Annex 1 (Fighter Unit 01, FU01) CONOPS NBG 11- Expeditionary Air Wing (EAW) Version 1.5, 2009, Stockholm

Försvarmakten, Annex 3 (Air Transport Unit C130, ATU C130) CONOPS NBG 11 - Expeditionary Air Wing (EAW), 2009, Stockholm

Försvarmakten, ANNEX till CONOPS EAW- STRATEGISK MSE (Mission Support Element) Version 2.1, 2009, Stockholm

Litteratur

Warden, John A. *The Air Campaign* (1988), National Defense University Press, Washington D.C.

Artiklar och uppsatser

Benard, A. "Lessons from Iraq and Bosnia on the Theory and Practice of No-fly Zones", *The Journal of Strategic Studies* (Vol.27, Issue 3, September 2004), s.454-478.

Christian F. Anrig, "Allied Air Power over Libya – A Preliminary Assessment", *Air and Space Power Journal* (Winter 2011, Vol.XXV No.4), s.93—94

Internet

Undersökningar

Congressional Research Service, *No-Fly Zones: Strategic, Operational, and Legal Considerations for Congress*, 2011, s.10

www.fas.org/sgp/crs/natsec/R41701.pdf - besökt 120402

Folkrätt och internationella beslutsdokument

FN

FN-stadgan, <http://www.fn.se/fn-info/om-fn/fn-stadgan/> - besökt 120415

Förenta Nationernas Säkerhetsråd, Resolution 688, 1991

Förenta Nationernas Säkerhetsråd, Resolution 781, 1992

Förenta Nationernas Säkerhetsråd, Resolution 816, 1993

Förenta Nationernas Säkerhetsråd, Resolution 1973, 2011

<http://www.un.org/Docs/sc/unscreolutions11.htm> - besökt 120515

FN-fakta nr 02/08: Skyldighet att skydda (R2P),

<http://www.fn.se/PageFiles/3133/Fakta%20Skyldigheten%20att%20skydda.pdf> – besökt 120427

”Skyldighet att skydda” - Ur slutdeklarationen från FN-toppmötet 2005

<http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/fred-sakerhet-och-nedrustning/skyldighet-att-skydda/> - besökt 120427

Gabelic, A, ”Rekordfå svenskar i FN-insatser”, 2010

<http://www.fn.se/press/arkiv/arkiv-2007-2010/tal-och-artiklar/2010/rekordfa-svenskar-i-fn-insatser/> - besökt 120515

Nationella beslutsdokument och protokoll

Sveriges riksdag och regering

Regeringens proposition 2010/11:111, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Svenskt-deltagande-i-den-inter_GY03111/?text=true - besökt 120402

Riksdagens protokoll 2010/11:81, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kammaren/Protokoll/_GY0981/ - besökt 120516

Sammansatta utrikes- och försvarsutskottet betänkande 2010/11:UFöU3, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Svenskt-deltagande-i-den-inter_GY01UF%C3%B6U3/ - besökt 120516

Motion 2010/11:U7, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Svenskt-deltagande-i-den-inter_GY02U7/?text=true – besökt 120516

Riksdagens protokoll 2010/11:78, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kammaren/Protokoll/Riksdagens-protokoll-2010117_GY0978/ - besökt 120516

Riksdagens protokoll 2010/11:118, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kammaren/Protokoll/Riksdagens-protokoll-2010111_GY09118/ - besökt 120517

Redovisningar från offentliga myndigheter

Försvarsmakten

Försvarsmakten, Årsredovisning 2011,

<http://www.forsvarsmakten.se/upload/dokumentfiler/%C3%85rsredovisningar/%C3%85rsredovisning%202011/Huvuddokument%20%C3%85R%2011.pdf> - besökt 120502

Försvarsmakten, Årsredovisning 2011, Bilaga 3

<http://www.forsvarsmakten.se/upload/dokumentfiler/%C3%85rsredovisningar/%C3%85rsredovisning%202011/Bilaga3.pdf> - besökt 120502

Högkvarteret, Informationsstaben, ”Avslutade internationella insatser”

<http://www.forsvarsmakten.se/sv/Internationella-insatser/Avslutadeinsatser/> - besökt 120512

Högkvarteret, Informationsstaben, ”Sista roten åter från Libyen”, 2011

<http://www.forsvarsmakten.se/sv/Internationella-insatser/Avslutadeinsatser/Truppinsatser/Libyen-UP/Nyheter-fran-Libyen/Sista-roten-ater-fran-Libyen/> - besökt 120512

Norska försvaret

Forsvaret (Norge), ”Sluttrapport Libya”

<http://forsvaret.no/operasjoner/rapporter/sluttrapper/Sider/Sluttrapport-Libya.aspx> - besökt 120514

Danska försvaret

Forsvaret (Danmark), ”Fakta om Libyen-missionen”

<http://forsvaret.dk/FTK/opgaver/Int%20operationer/Pages/OperationF-16Sigonella%E2%80%9393hvorforoghvordan.aspx> – besökt 120520

Røboe Dam, H, ”Travlt, men godt og veludført”, *Flyvevåbnet* (December 2011), s.3

<http://forsvaret.dk/FTK/Nyt%20og%20Presse/Publikationer/Bladet%20Flyvevåbnet/FLV06-dec2011.pdf> - besökt 120520

Forsvaret (Danmark), ”Mission update 31. Oktober”, 2011

<http://forsvaret.dk/FTK/Nyt%20og%20Presse/missionupdate/Pages/Missionupdate31oktober.aspx>

Övrigt från organisationer och myndigheter

Svenska luftfartsbestämmelser

Transportstyrelsens författningssamling 2012:6, s.8

<http://www.transportstyrelsen.se/publicdocuments/PDF592.pdf> - besökt 120415

Transportstyrelsen, ”Inskränkning av eller förbud mot luftfart”

<http://www.transportstyrelsen.se/sv/Luftfart/Flygtrafiktjanst/Inskrankning-av-eller-forbud-mot-luftfart/> - besökt 120415

Militära begrepp

NATO Standardization Agency, AAP-6, 2012, s.35,

<http://nsa.nato.int/nsa/zPublic/ap/aap6/AAP-6.pdf> - besökt 120510

Media

Debattartiklar

Berry, J, “Biden calls Libya a job well done”

<http://www.politifact.com/truth-o-meter/statements/2011/nov/03/joe-biden/biden-calls-libya-job-well-done/> - besökt 120426

John Pilger, ”Labour Claims Its Actions Are Lawful While It Bombs Iraq, Starves Its People And Sells Arms To Corrupt States”, 2000

<http://www.johnpilger.com/articles/labour-claims-its-actions-are-lawful-while-it-bombs-iraq-starves-its-people-and-sells-arms-to-corrupt-states> - besökt 120427

Granskningar

Cost of War, National Priorities Project, "Annual Costs of the War in Afghanistan"
<http://costofwar.com/publications/2011/annual-costs-war-afghanistan/> - besökt 120426

Inrikes

Svenska Dagbladet, "Regeringen tvingades backa", 2011
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_6677238.svd - besökt 120512

Författarprofiler

Alexander Benard

Young Professionals in Foreign Policy
<http://www.yfpf.org/alexander-benard> - besökt 120521